

պի Հայաստանի Սոսցիալ-հասկի է անգամ մը ներս մտնել այդ դռնէն, բայց պահանջները խիստ են և խոստովաւ թոյլ չեն տար որ ներս մտնենք։ Հարցար ևս հայ եմ, ձեզի հակառակ կուսակցութենէն չեմ ինչու թող չէք տար։— «Արդիւրեւ չէ»։ «Կոնէ մեր նամակները ընդունէիք»։ «Հայերէն գրուած են»։ «միայն շխտակ ուղղագրութեամբ»։ «չի լինիր, պիտի բացուին»։ Եւ թէ հարկ չիմի կուսական իրենց հասցէներուն։ «Հապա արտասահմանի թերթերը, անոնք ինչ յանցանք ունին որ մուտքերն չարգիլած էք»։ «Ո՛ր թերթեր»։ «Գոր օրինակ, Սիմոն»։ «Կահա»։ «Կը կը շուարի»։ «Գա մի սխալմունք եղած պիտի

լինի, չեմ իմանում, ինչու է արգիլելը գրա մուտքը»։

Խոսակցութիւնը բերաննիս կը մնայ, որովհետեւ մեկնակաւ օխտուր գանգակը կը զոգանջէ։ Վերջապէս ամէն բան վախճան մը ունի այս աշխարհիս մէջ։ և Տարեցոյցի վախճանն ալ շարք մըն է Հայ գերեզմաններու...

Այլեւ ՏԱՐԵՏՈՅՑ մը չէ այս գործը, այլ ամբար մը շարաշար յագնութիւններու և տրուել պրպտութեան արդիւններուն։ Իրական գրական մըն է զայն շունենալը։

Բ.

ՀԱՒԱՏՔԻ ԵՒ ԿԱՐԳԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՐ

Տեղեկագրեց՝ ՂԵՒՈՆԻ ԵՊՍ. ԴՈՒՐԵԱՆ

(Տար. ՍՈՒՆԻ 1927 ԴԻՄԲ. ԹԻՒԼԷ, էջ 379)

Ն Ի Ս Ո Ւ

6 Օգոստոս 1927 ՇՆ.

Համաժողովին այսօրուան նկատողութեան առնելիք նիւթն էր «Եկեղեցւոյ ընդհանուր դաւանութիւնը հաւատարի մասին», որ բոլոր Հատերու Ներկատուած է իր ամենակարեւորը հարցերուն և յոյս կը ներշնչէ որ Համաժողովը նոր ոգի մը ստեղծէ այս հարցին շուրջ։

Առաջին խօսողն էր Rt. Rev. Gore, մին Անկլիկո-կաթոլիկ շարժման պարագլուխներէն, որ իր գրութիւններով Հատ ծանօթ է ինչպէս Անգլիոյ նմանապէս և բոլոր աստուածաբանական դպրոցներու։ Անոր ուղիւր նկատուեցաւ հեղինակութեամբ լի ամփոփոյր մը Անկլիկան եկեղեցւոյ եկեղեցա-կոթանական ներկայ վիճակին։ Ան իր ուղերձին մէջ կը հարցնէր թէ Համաժողովը ի վիճակի՞ է բմբռնելու Աստուծոյ խօսքը, Յիսուսի պատգամը։ Եթէ ի վիճակի է կրնայ Համաժողովը ընդհաւը երթալ իր ձեռնարկին մէջ։ Իսկ եթէ ոչ՝ մինչեւ որ Աստուծոյ խօսքը չբմբռնուի՝ ճոս պիտի չկարենանք հաւատալ մեր կազմին։ Թերեւս կարելի ըլլար միտթիւն մը հնարաւորել բողոքականական հաստատուններու մէջ, բայց միտթիւն մը կաթոլիկներու և բողոքականներու մէջ իր լայն իմաստով կարելի պիտի չլլար խորհիլ երբ դաւանանքները չեն յայտնութիւնը Աստուծոյ խօսքին և Յիսուսի պատգամին։ Ներկայիս մէջ բացարձակապէս անկարելի է համաձայնութիւն մը դաւանարանական հարցերու շուրջ։ Կէտար է այդպիսի փորձ մը լրել (զէթ ժամանակի մը համար) և ներքինով աշխատութեան և ջանքի Քրիստոսի անունը բարոգիւր, առանց զրադուելու վարդապետական և սուրբաբարոյական տարբերութիւններով, և լրջօրէն հետապնդել բրիտանական բարոյական և բնիկական նպատակներ։ Եթէ կարենան սորվիլ որպէսզի գործին իրք միակ մէկ մարմին բարոյական և բնիկական գեանք զրոյ, ուրիշ սերունդ մը բն-

դունակ պիտի չլլայ մօտենալու նորէն աւելի թերեւս յաջողութեամբ վարդապետական և սուրբաբարոյական հարցերու։

Ապա խօսեցաւ Dr. Zollner և բաւ. «Ներկայ Համաժողովի պարտականութիւնը ՆՈՐ Հաւատարի դաւանութեան բանաձեւ մը գտնելու փորձ չէ։ Եւրոպիայի փորձ մը միայն շփոթութիւն յառաջ պիտի բերէր, անհեղափոփ փորձերը ցոյց կուտան թէ ինչ վրտանգաւոր հետեւանքներ յառաջ եկած են այդպիսի ձեռնարկներէ։ Բնականաբար բռնագրօսիկ պիտի ըլլար պարտադրել դաւանանք մը երբ կայ մշտեղ Աւետարանը։ Նոր Աթոնումս մը գտնելու պէտք չկայ այս ժողովին պատիւը փրկելու համար։ զի այս ժողովը չեմ կրնար խորհիլ որ դաւանանքի միտթիւն մը հոշակիլ տալու համար հրաւիրած ըլլայ զմեզ։

Ապա ես խօսեցայ ևս իմ ուղերձով բացատրելով վերջ Հայ եկեղեցւոյ կազմակերպութիւնը և դաւանանքը բաւ. «Հայ եկեղեցին դաւանարանական հարցերու մէջ իր ղեկավարութիւն արեւմտեան եկեղեցւոյ հայերէն Ս. Օգոստինոսի սկզբունքներուն համեմատ»։ «Միտթիւն ի կարեւոր»։ Կ'ուզէ ժայռայիր միտթիւն պատել մարդկային փրկագործութեան հետ առնչութիւն ունեցող դաւանարանական հարցերու շուրջ։ «Ազատութիւն յերկրայական», Կ'ուզէ բոլոր տարակուսելի և երկրայական հարցերու մէջ ազատ մնալ և անկաշկանդ շարժիլ։ Եւ գերազանցօրէն Կ'ուզէ բարձր պատել «փրկութիւն ամենայնիւ»։ Ըստ այսմ ես ևս յանուն Հայ Առաքելական Ս. եկեղեցւոյ պիտի գոչէի, «սրբութիւն ամենայնիւ փրկութիւն»։

Խօսեցաւ նաեւ Նիւ Եթովի համակրելի եպիսկոպոս Rt. Rev. William Manning, և իր բանաստեղծութիւնը մեծապէս գնահատուեցաւ. ան բաւ. «Կ'ուզեմ այսօրուան նիւթին աւելցնել բանք մը խօսքեր հոռոմական կաթոլիկ եկեղեցւոյ մասին, որ չէ ներկայացուած հոս»։

1.—Իտալական կը ջալինք որ հոռոմական եկեղեցին իրեն զրկուած հրաւերին ի պատասխան պար-

տականութիւն չի նկատեր հրաւերն ընդունում Բլայ գրկելու համար ներկայացուցիչներ այս Հաւատարմարդի համաշխարհային ժողովին:

2.—Թէպէտեւ հռոմէական կաթողիկէ եկեղեցին պարտականութիւն չի նկատեր ներկայացուցիչներ զրկել, մենք սակայն կ'ուզենք որ ան զիտնայ թէ մեր զգացումները իր նկատմամբ ե՛ն զգացումներ սիրոյ եւ բարեկամութեան:

3.—Կը ծանչնանք որ բրիտանական միութիւնը չի կրնար վստասել մինչեւ այն վայրկեանին ուր մեր եղբայրները հռոմէական կաթողիկէ եկեղեցւոյ մեզ հետ պիտի բլլան: Մենք որ հոս հաւատարած ենք, մենք չենք փնտռեր միայն միութիւն բողոքական եկեղեցւոյ: Ասով շեշտուած պիտի բլլար տարբերութիւնները եւ շարունակուած պիտի բլլար բաժանումները: Մենք կը փնտռենք միութիւն մը որ բմբռնէր իր մէջ բոլոր բրիտանական հաւատարկութիւններն աշխարհի:

4.—Այս Համաժողովին կը զրկենք մեր յոյսի արտայայտութիւնն որ մեր հռոմէական կաթողիկէ եղբայրները միացնէին իրենց աղօթքները մերինին որպէսզի այս Համաժողովին մէջ առաջնորդուէինք անով, որ աղօթեց որպէսզի մէկ բլլայինք եւ որ իւր Ս. Հոգիով կարենային առաջնորդուիլ խաղաղութեան եւ միութեան որ հոմենիք են իւր կամբին»:

Ապա խօսեցաւ Նուսիոյ արքեպիսկոպոս Գեր. Nicolas Evangelides, եւ բտաւ. Կը հաւատամ թէ եկեղեցւոյ միութիւնը չի կրնար իրականանալ եթէ յոյն օրթոտորս եկեղեցւոյ ընդունան Նիկիոյ հանգանակը չյարգուի եւ չպահպանուի: Դենք զայն իբր վէճ մեր ապագայ միութեան»:

Ուրիշներ բացատրեցին թէ Նիկիոյ եւ Աւարելական հանգանակներուն նշանակութիւնը եւ արժէքը զանազանելով հանդերձ՝ զանազան եկեղեցիները կրնան շարունակել զործածութիւնը բոլոր ազատութեամբ իրենց սեփական հաւատքի դաւանութիւնը: Ս. Հոգին որ կ'առաջնորդէ եկեղեցին յամենայնի ճշմարտութեամբ, կրնայ զայն ի վիճակի բնիկ բտա պահանջմանց ժամանակի յայտնելու տարբեր մեկերու ներքեւ Յայտնութեան ճշմարտութիւնները:

Ն Ի Ս Ո Ն

11 Օգոստոս 1927 ՆՇ

Թէեւ Համաժողովը Օգոստոս 7ին ի վեր իր լիազօմար նիստերը զարկնցուցած էր, սակայն ան կազմած բլլալով երեք յատուկ յանձնախումբեր՝ յանձնած էր անոնց նախորդ երեք նիստերու վիճարարութեան արդիւնքը որովհետեւ անոնք իրենց կարգին նոյն նիւթերը մշակէին եւ մասնաւոր տեղեկագրով մը ներկայացնէին իրենց եզրակացութիւնները Համաժողովին ի վաւերացում:

Ցանձնախումբերը այսօրուան նիստին հաղորդեցին իրենց տեղեկագրիները որով կ'եզրակացնէին թէ՛

Ա.—Միացեալ եկեղեցւոյ կողմէ համայն մարդկութեան ուղղուելի կոչը Աւետարանն է միայն. եւ անոր կեցրոն ալ նոյն ինքն Յիսուս Քրիստոսն է, որ իր անձով եւ վարդապետութեամբ յայտնած է զԱստուած, մեր հայրն, եւ մեր պարտականութիւններն ու յոյսերն իրեն Աստուծոյ որդիներ եւ եղբայր-

ներ անոր զերգաստանին մէջ: Աւետարանն է միայն որ կրնայ տալ մեզոյ թաղութիւն եւ յախանեական կեանք ի մեռն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Բ.—Եկեղեցին Յիսուսի Քրիստոսի հաւատացողներու ընկերութիւնն է, Աստուած է անոր արարիչը, Յիսուս Քրիստոս անոր զրուին է եւ Ս. Հոգին կենսատու յախանեականութիւն: Եկեղեցին է այն զբխաւոր աղղակը, որով Քրիստոս Ս. Հոգւոյն միջոցաւ զմարդիկ հաւատով հաղորդիկ կ'ընէ Աստուծոյ, եւ Աստուծոյ զերիշխանութիւնը կը տարածէ անոնց կամբին վրայ, մասնակից կ'ընէ զանոնք իր սրբութեան եւ կը միացնէ զանոնք սիրոյ եւ ծառայութեան կապերով:

Եկեղեցիներուն մէջ տիրող նշանակելի անհամաձայնութիւնները ընտան են եւ յառաջ եկած են եկեղեցիի զազափարին այսպեան բմբռնումն, եւ ատանք կ'ազգեն թէ՛ եկեղեցւոյ տեսականին եւ թէ բրիտանեայ ընկերութեանց սովորութեանց, Անշուշտ կարելի է հաշուեցնել իրարու հետ այս անհամաձայնութիւնները եւ թէ կարելի է զանել համաձայնութեան այնպիսի գետին մը ուր եկեղեցիները կարող բլլային միասին զործել:

Գ.—Միացեալ Քրիստոնէութեան մը համար անհրաժեշտ է հաւատք մը ունենալ, զոր օրինակ Աւարելական կամ Նիկիական հանգանակին նման: Բտա որում Ս. Հոգին կ'ուղղէ եւ կ'առաջնորդէ եկեղեցին բոլոր ճշմարտութիւններուն մէջ, նոյն Ս. Հոգին թոյլ պիտի տար որ եկեղեցին հաւատքի ճշմարտութիւնները յայտնէ ժամանակի պահանջմանց համեմատ այլ ձեւով:

Սոյն երեք եզրակացութիւնները աննշան փոփոխութիւններով ընդունուեցան Համաժողովին:

Ն Ի Ս Ո Ն

12 Օգոստոս 1927 ՈԻԲ.

Համաժողովի այսօրուան ուսումնասիրութեան առարկան եղաւ Եկեղեցւոյ պաշտօնէութիւնը: Բանախօսներէն առաջինը Պոմպէլի եպիսկոպոսը Dr. Palmer, ներկայացուց նիւթը՝ անկիրաւ եկեղեցւոյ տեսակէտով մէջ բերելով ապացոյցներ ի նպաստ աւարելական յաջորդութեան. ան իր վկայութիւնները բերաւ Աւետարանէն, Պողոսի թուղթերէն եւ Կղնմէս Հռոմայեցիի գրածներէն: Ստուգիւ եպիսկոպոսը աշխատեցաւ ոչ զոր վիրաւորել, որովհետեւ Համաժողովին մէջ կար մեծ թիւ մը որք չէին ընդունել աւարելութիւնը, եւ երբ ան կը շեշտէր թէ մեռնադրութիւնը աւարելական յաջորդութիւնն մըն է եւ վաւերական, ան չզաղքեցաւ սակայն բռնելու նաեւ թէ Աստուծոյ օրհնութիւնը կը հանգչի եւ հանգչած է շատ անգամներ նաեւ անկանոնական բահանայի վրայ: Ան նաեւ բտա թէ եպիսկոպոսները իբր աւարելոց յաջորդներ կը փոխանցեն մեռնադրութեամբ կղերին այն զօրութիւններն որ իրենք ստացած էին:

Անոր հակառակ մրցածառով մը Լուտերական եկեղեցւոյ կողմէ Dr. Scherer բտա թէ եպիսկոպոսական մեռնադրութիւնը անհրաժեշտութիւն մը չէ պաշտօնէին Աստուծոյ շնորհաց արժանանալու համար, թէ բանի՝ մեռնադրեալներ իրենց մեռնադրութիւնը չեն արժեցուցած. մինչ անդին չձեռնա-

դրուածներ աւելի արժանիք մըն են ցոյց տուած բլրայ Աստուծոյ խօսքը ուսուցանելու մէջ, բլրայ Աստուծոյ կամաց հասնեալ տալիքն ու մէջ, ան աւելցուց նաեւ ուրաւ որ եթէ Նոր Կտակարանի հիման վերայ պիտի խօսինք, ախար կրնայի ըսել թէ բոլոր Առարեայք մեռան առանց խորհելու որեւէ բան մը կամ ընելու որեւէ կարգադրութիւն մը իրենց յաջորդներու մասին: Նոր Կտակարանի մէջ չկայ նաեւ նշան մը որ մեզ թոյլ տայ խորհելու պաշտօնէից զանազանութեան մասին: Տոն միայն սարկիւազներու կ'հանդիպինք որոց պաշտօնը հոգեւորական բլրայի աւելի անտեսական էր և երկցներու որոնք կը կոչուէին նաեւ եւթսկոպոս, և ամեն աւելի կ'ընտրուէին բան կը մեռնադրուէին:

Ապա խօսեցաւ Rev. Banninga ճնդիկ եկեղեցականը և ըսաւ «Ձեռնադրեալը կ'յուզուի մեռնադրութեան միջոցին ոչ այն ծանր պատասխանաբաւութեան լուծէն որ կ'ստանձնէ իր վրայ, ոչ այն ներկայութիւնէն մեռնադրողներու որոնց առջեւ կը խոնարհի յարգանք, այլ ներկայութիւնէն Աստուծոյ՝ որ մէկ կ'զգայ թէ ինք կ'ստանայ զօրութիւններ, Աստուծոյ պէտք ունի ինք բլրայու համար Աստուծոյ օշմարիտ ծառայ մը: Ասիկա յատկութիւն մըն է որ ոչ եկեղեցին, ոչ իր պաշտօնական ներկայացուցիչները չեն կրնար տալ մեռնադրեալին, ասիկա իսկ մըն է որ իրեն կը արուի վերէն և Տէրն ինքն իսկ է: Եւ որ կ'հանգչեցնէ մեռնադրող մեռնադրեալին վրայ և զայն կը զրկէ բարոյելու իր անունով Աւետարանը բոլոր արարածոց: Հանդիսաւոր և անմոռանալի վայրկեան: Արարողութեանց մանրամասնութիւնը կրնան մոռցուիլ, ջնջուիլ, նոյն իսկ մոռցուիլ առնունքը անոնց որք կ'մասնակցէին մեռնադրութեան: Բայց ինչ որ մեռնադրեալը չի մոռնար երբեք, այդ այն պահն է որ իւր Տէրը և ինք զանաւան են երես առ երես և պարաւարտ կ'զգայ մինչեւ իւր վերջին շուշեր բլրայու Աւետարանին պաշտօնեայն: Ո՞վ կրնայ համարձակիլ բռնել թէ այդպիսի պաշտօնեայ մը չէ տալած Տիրոջ օրհնութիւնը:

Խօսեցան նաեւ Dr. Serge Boulgakoff, Rev. Josef Soucek և Rev. Davis Fyff, և ուրիշներ, ամենքն ալ թեր ու ղէմ արտայայտեցան: (Շար.)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄԱՆՐՈՒԷ

ՈՒԽՊԳԻՌՈՐՈՍ.— ԳՈՐԴԻ, ԲԱՆԱՆ,
ԴԱԻԻԲ.— ՏԱՐԲԱՆ.— ՏԱՐՈՆ

(Ա. Մարտի 14-ին 1927, էջ 376)

Ք.

Այնպատեւր մանր քննութեան ենթարկել այս փոքրիկ հատուածը: Ոլիմպիոգորոս խոստանում է «անգիր գրոյցներ» պատմել, բայց խօսում է ինչ որ անյայտ մատենից և նրա մէջ եղած գրոյցներն է հաղորդում: Նա ո՞ր տեղից գիտէր, որ այդ

տեսակ մի մատեն է եղած: Ո՞ր տեղից գիտէր որ նրա մէջ պատմում գրոյցներն էին: Կարող է եւ եղած, որով պատմում է ինքը: Ոլիմպիոգորոս է այն մարդիկը, որ «ասեն» թէ այդ անյայտ մատենի գրոյցներն էին: Կարող է եւ եղած, որով պատմում է ինքը: Այն մարդիկ, որ «ասեն» թէ այդ անյայտ մատենի գրոյցներն էին: Կարող է եւ եղած՝ իրանք անձամբ տեսած կամ կարդացած էին այդ մատենը: Այս բոլոր հարցերի պատասխանը չկայ ոչ Ոլիմպիոգորոսի խօսքերի, ոչ Խորենացու պատմութեան մէջ:

Ոլիմպիոգորոսը թէ և չի ասում թէ ումից է լսած այդ անյայտ մատենի մասին, բայց նա այդ տեղեկութիւնը առողջ մարդոց լսել ու միտքն է պահել այն մատենի մէջ եղած գրոյցները և նրանց կարգը: Այդ կարող էլ պատմում է նա իր ունեցելիք խմատուններին և հմուտներին, խօսելով նախ Բախտիթի, յետոյ նրա որդի Սեմի և ապա նրա կրտսերագոյն որդի Տարբանի մասին: Բայց այս գրոյցներին համար Ոլիմպիոգորոսն ունի նաեւ մի ուրիշ աղբիւր: «Բազումք ի գեղջկաց», ասում է նա, այդ գրոյցները պատմում են մինչև այսօր: Եթէ նա ասում է թէ իր պատմած գրոյցները «Բազումք ի գեղջկաց գրուցն մինչև յայսօր», ուրեմն նա անձամբ գիտէ այս բանը: Ինչ որ մատեն է լինելու մասին նա «Երեւելիք է լինի (ասեն)», իսկ որ այդ մատենի մէջ եղած գրոյցները «Բազումք ի գեղջկաց գրուցն մինչև յայսօր» — այդ բանը նա «Երեւելիք գիտէ: Ուրեմն իր պատմած գրոյցները երկու աղբիւրից գիտէ, մէկն այն մարդիկն են, որ նրան պատմել են ինչ որ մատենի մասին և հաղորդել են այն մատենի մէջ եղած գրոյցները մատենի մէջն ունեցած կարգով, իսկ միւս աղբիւրը գեղջուկների պատմածն է: Մատեն եղած է թէ ոչ — այդ խնդիրը անյուծելի է. բայց թէ գեղջուկների պատմածը նա լսած ու միտքն էր պահած, այս մէկն անվիճելի է: Այս մասին մենք մի ուրիշ ապացոյց ունինք Խորենացու պատմութեան մէջ:

Պատմելով Անակի՝ իրը հալածական կործանաց կողմերը հասնելու մասին՝ Խորենացին գրում է. (Գ. ՀԳ). «Եւ աստ ասեմ գրոյց սքանչելի ծերոյն որ ասէր, «ի